

Qadimgi Baqtriya madaniyatining shakllanishi mobaynida «nom» tipidagi hududiy davlatlarning takomillashuv jarayoni kechadi. Yirik, kuchli mudofaalangan shaharlar paydo bo'ladi (Jondavlat, Hayitobod, Qiziltepa), bu shaharlar savdo yo'llari ustida joylashganligi bilan xarakterlanadi. Agar Kuchuk Idavrida shakllangan «nom» tipidagi davlatlar kichik daryo o'zanlarida yashagan aholini birlashtirgan bo'lsa, Qadimgi Baqtriya madaniyati davriga kelib, hududiy davlatlar yirik, ya'ni butun bir dehqonchilik o'lkasi hududlarini birlashtirgan (Surxon, Sherobod, Kofirnihon, Vaxsh). Shu dehqonchilik o'lkalari siyosiy jihatdan birikib, Qadimgi Baqtriya kabi yirik podshohliklarning paydo bo'lishiga olib kelgan. Qadimgi Baqtriya madaniyati davrida ko'plab yirik kanallarning qazilganligi markazlashgan davlatning paydo bo'lganligini yana bir bor tasdiqlaydi. Baqtriyaning so'nggi bronza va ilk temir davri yodgorliklari stratigrafiyasi shuni tasdiqlaydiki, Qadimgi Baqtriya madaniyati (quchuk IIIII) quchuktepa madaniyati asosida, Sopolli madaniyati an'alarining tiklanishi natijasida paydo bo'lgan. Eron Ahamoniylarining O'rta Osiyoni bosib olishlari natijasida bu yurt halqlari davlatchiligi tarixida imperiya bosqichi boshlanadi. Ahamoniylar davriga oid arxeologik manbalarga qaraganda, bu davrda moddiy madaniyat hech bir o'zgarmasdan erli mahalliy xalq an'analari asosida rivojlangan. Bil'aks, O'rta Osiyoliklar yaratgan zardushtiylik dini Ahamoniylarning davlat diniga aylanganligi, baqtriyaliklar qurollarining ahamoniylar armiyasining asosiy harbiy quroliga aylanganligi ham ma'lum. Demak, O'rta Osiyoliklarning Ahamoniylar imperiyasida o'z o'rni bo'lgan va faqat siyosiy jihatdan ularga bo'ysungan.

Ahamoniylar imperiyasi davrida Baqtriya hududida 11 ta dehqonchilik o'lkasining faoliyat etganligi kuzatildi. Har bir dehqonchilik o'lkasini Baqtriya satrapligi hududidagi mahalliy amaldorlar boshqargan kichik iqtisodiy birlashma sifatida e'tirof etish mumkin. Negaki, har bir dehqonchilik o'lkasida bittadan shahar va shu shaharlar atrofida 4-11 tagacha qishloq tipidagi yodgorliklarning joylashganligini kuzatishimiz mumkin. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, O'rta Osiyo xalqlari mil.av. VI-IV asrlarda Ahamoniylar imperiyasi tarkibiga kirgan bo'lsa-da, uning moddiy madaniyati namunalari, me'morchilik, shaharsozlik sohalarida ahamoniylarning madaniy ta'siri sezilmaydi. O'zgarishlar geografik bo'linish va siyosiy boshqaruv sohalarida amalga oshirilgan.

FOYDALANILGAN MANBALAR:

1. Askarov A.A. Drevnezemledelicheskaya kulitura epoxi bronzi Yuga Uzbekistana. – Toshkent, Fan,
2. 1977; Askarov A.A., Alibaum L.I. Poselenie Kuchuktepa. – Toshkent, Fan, 1979;
3. Askarov A.A, Shirinov T.Sh. Rannyaya gorodskaya kulitura epoxi bronzi yuga Sredney Azii. – Samarkand. - 1993;
4. Suleymanov R.X. Drevniy Naxshab. - Toshkent, Fan, 2000.
5. Ilyushechkin V.P. Teoriya stadiynogo razvitiya obshestva. - M.:1996. - S. 294-296.
6. Asqarov A.A. O'rta Osiyo qadimgi dunyosining asosiy xususiyatlari // O'IF. 1994. №6;
7. Anorboev A. O'zbekistonda ilk davlatchilik va uning o'rganilish tarixidagi ba'zi bir muammolar // O'zbekiston tarixi. 2004. № 4.
8. Rtveladze E.V. Tituli praviteley gosudarstv i vladeniy Sredney Azii v nachale I tis.do n.e // ONU. – 2006. -.№ 5-6. – S. 46-57;
9. Rtveladze E.V, Saidov A,X, Abdulleev E.V. Qadimgi O'zbekiston sivilizatsiyasi: davlatchilik va huquq tarixidan lavhalar. – Toshkent, Adolat, - 2001. – B. 239;
10. Sagdullaev A.S. Voprosi tipologii i xronologii drevneyshix gosudarstv Sredney Azii // Srednyaya Aziya i mirovaya sivilizatsiya. – Tashkent. - 1992. – S. 132-133;
11. Shirinov T.Sh. Qadimgi Baqtriya podsholigi “Katta Xorazm” // O'zbekiston davlatchiligi tarixi ocherklari. – Toshkent, Sharq, 2001. – B. 13;
12. Azamat Ziyo. O'zbek davlatchiligi tarixi. -Toshkent, 2000.
13. Sagdullaev A, Mavlonov O'. O'zbekistonda davlat boshqaruvi tarixi (qadimgi davrdan XIX asrning o'rtalariga qadar). - Toshkent, 2006.

YIRIK SHAXARLARDA AVTOTURARGOXLARNI LOYIHALASHNING OPTIMAL YECHIMLARI

Turopov Maqsudjon Asatillo o'g'li

TAQU, Magistrant

Yirik shaharlarda zamonaviy avtoturargohlarni rejalashtirish tizimini takomillashtirish orqali, aholining shaxsiy avtotransport vositalarini xavfsizligini ta'minlash va xududda avtotransport vositalarini tartibsiz joylashtirish muammosini bartaraf etish mumkin.

Совершенствуя современную систему планировки парковок в крупных городах, можно обеспечить сохранность личного автотранспорта населения и устранить проблему нерегулярной парковки транспортных средств на территории.

By improving the modern parking lot planning system in large cities, it is possible to ensure the safety of personal vehicles of the population and eliminate the problem of irregular parking of vehicles in the territory.

Kalit so'zlar: *Avtoturargohlar, avtotransport vositalari, ko'chalar, avtomobil transporti, transport yo'laklari.*

Ключевые слова: *Автостоянки, автомобили, улицы, автотранспорт, транспортные полосы.*

Key words: *Parking lots, motor vehicles, streets, motor transport, transport lanes.*

Shaharlarning transport infratuzilmasi, harakatini boshqarish tizimining hozirgi holatini tahlil qilish va yo'l harakati boshqaruvi sohasidagi ilmiy tadqiqotlar mashinalar tizimini rivojlantirish va boshqarish bilan bog'liq ilmiy yo'nalishning yuqori dolzarbligini ko'rsatadi. So'nggi yillarda avtomobilsozlikning rivojlanish sur'atlari va yo'l tarmog'ining rivojlanish sur'atlari o'rtasidagi nomutanosiblikka alohida e'tibor qaratilmoqda, ammo shaharlarda to'xtash joylarining etishmasligi avtoturargohlarni boshqarishni kompleks hal qilish vazifasini qo'yadi. Rossiya shaharlarida aholining yashash joyida avtoulavlarni saqlash joylari bilan ta'minlash o'rtacha 35-40% ni tashkil qiladi va tortishish ob'ektlari yaqinida avtoulavlarni to'xtash joylari bilan ta'minlash o'rtacha 25% dan oshmaydi[1]. Vaziyat transport vositalarining nazoratsiz to'xtab turishi tufayli yanada og'irlashmoqda, shuning uchun shaharlarning markaziy qismidagi aksariyat ko'chalarning qatnov qismi faqat 30-50% ga yo'l harakati uchun foydalaniladi va bu, o'z navbatida, transport vositalarining o'tkazish qobiliyatining mos ravishda pasayishiga olib keladi.

Avtoturargohlarni yaratish bo'yicha faollikning oshishiga qaramay, mashinalar to'xtash joyini qurish, ulardan foydalanish va samaradorligini baholashning ko'plab nazariy va amaliy muammolari tizim darajasida hal etilmagan. Tizimli yondashuv nuqtai nazaridan avtoturargohlarni boshqarish muammosini transportni rejalashtirish doirasidagi cheklovlarni hisobga olgan holda harakat va avtomobil transportini tashkil etish bilan birgalikda ko'rib chiqish talab etiladi. Ko'pgina yo'l harakati boshqaruvi vazifalari singari,

avtoturargohlarni boshqarish ham harakat ishtirokchilarining qarama-qarshi maqsadlari o'rtasidagi muvozanatni topish uchun tizimli yondashuvni talab qiladi. Avtoturargohlarni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlarni transportga bo'lgan talabni boshqarish, tirband shahar markazlariga kirishni cheklash, jamoat transporti tizimini rivojlantirish vazifalari bilan muvofiqlashtirish zarur. Avtoturargohni oqilona tashkil etish shahar hududida sayohat qilish usulini tanlashda xatti-harakatlarni o'zgartirishning asosiy omillaridan biridir.

Shu sababli, harakatni modellashtirish, harakat turini o'zgartirish uchun chegara shartlarini aniqlash, to'xtash joylariga bo'lgan talabni aniqlash va to'xtash joylarining ishlashini to'xtashning taxminiy davomiyligiga qarab farqlash asosida tizim tushunchalarini ishlab chiqish dolzarbdir.

Transport harakatini boshqarishning umumiy tizimida avtoturargohlarni tashkil etish va boshqarish loyihalarini ishlab chiqishning asosiy nazariy va uslubiy yondashuvlarini aniqlash; Rostov-Donu yo'l tarmog'ida harakatni tashkil etish va avtoturargoh parametrlari bo'yicha eksperimental tadqiqotlar o'tkazish; avtoturargohlar ekspluatatsiyasining funktsional jihatdan har xil modellari to'plamini ishlab chiqish: ko'chada to'xtash joylarining harakat sharoitlariga ta'siri modellari, to'xtash joylariga bo'lgan talabni rejalashtirish uchun talab va taklif modellari, to'xtash jarayonlarining simulyatsiya modellari; ishlab chiqilgan modellar va haqiqiy ma'lumotlar asosida avtoturargohning ishlashi uchun variantlarni baholang.

Shaharlarda avtoturargohlarni boshqarish tizimini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va ularni harakat va tashishni tashkil etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarga integratsiyalash shakllariga qo'yiladigan tizim talablari asoslab berilgan; avtoturargohlarni rivojlantirishni rejalashtirishda transportga bo'lgan talabni bashorat qilish modellaridan foydalanish, texnik va iqtisodiy omillar majmuasini hisobga olgan holda transport yo'laklarida avtoturargohlar faoliyatini baholash taklif etilmoqda; yo'l tarmog'ining tegishli uchastkalarida transport oqimi holatini hisobga olgan holda ko'chada to'xtash joylariga bo'lgan ehtiyojni aniqlash va to'xtash joylarini "park va haydash" tizimiga joylashtirish bo'yicha uslubiy tavsiyalar va modellar shakllantirildi; omillar tahlili asosida to'xtash joyi sig'imi, to'xtash joyining haqiqiy yuki, o'rtacha to'xtash vaqti, to'xtash joyida avtobus yo'nalishlarining mavjudligi kabi o'zgaruvchilar kombinatsiyasidan kelib chiqib, turli vaziyatlarni har tomonlama tahlil qilish imkonini beruvchi bog'liqliklar olindi; Avtomobillarning to'xtash joyiga kelish ehtimoli va unda o'tkaziladigan vaqtni taqsimlashning har xil turlari uchun avtoturargohlar ishlashining simulyatsiya modellari ishlab chiqilgan.

Shaharlarda avtoturargohlarni rivojlantirishning uslubiy tamoyillari; avtoturargohlarni shaharlarning yo'l tarmog'ida harakatlanish va tashishni boshqarish tizimiga integratsiyalashuvi bo'yicha dalillarga asoslangan tavsiyalar; yirik shaharlarda avtoturargohning ishlashi uchun variantlarni bashorat qilish uchun matematik modellar to'plami.

SAAB kompaniya xodimlarining avtomobillari uchun mexanizatsiyalashgan garaj.
Mexanizatsiyalashgan avtoturargohda to'xtash jarayonini vizualizatsiya qilish.

XULOSA

sifatida aytish mumkinki bugungi kunda avtoturargohlarni zamonaviy ko'rinishda qurish shaharning arxitekturaviy ko'rinishiga zamonaviy ko'rinishni tashkil etishda muhim o'rin egallaydi. Shuningdek ko'p qavatli qurilayotgan avtoturargohlar shaharlarning zich joylashgan hududlarida maydondan unumli foydalanishda juda katta ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham rivojlanayotgan mamlakatlar ushbu inshootdan juda ko'p hududlarda qurilib foydalanishga topshirganlar.

FOYDALANILGAN MANBALAR RO'YXATI:

1. www.kun.uz

ENERGETIKANING TEXNIKA VA TARAQQIYOTDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Normurodov Quvonchbek Tolibjon o'g'li

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti

Energekita fakulteti Issiqlik energetikasi yo'nalishi talabasi

Shaxritdinov Axmedjon Alisher o'g'li

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti

Energekita fakulteti Issiqlik energetikasi yo'nalishi talabasi

Ashirov Jonibek O'ral o'g'li

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti

Energekita fakulteti Issiqlik energetikasi yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada energetikaning texnika va sanoatta o'rni va ahamiyati haqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Elektr energiyasi, sanoat, energetikaning texnik jixati, elektr energiyasini yuzatish.*

Elektr energiyasini sanoat, transport va qishloq xo'jaligida, aholining maishiy va madaniy maqsadlari uchun qo'llanilishi elektrlashtirish deyiladi. U mamlakat hayotida eng muhim ahamiyatga ega. Elektrlashtirish xalq xo'jaligining barcha sohalarini rivojlantirish, hozirgi zamon taraqqiyotini amalga oshirish uchun yetakchi omil hisoblanadi. "Yo'nalishga kirish" fani birinchi bosqich talabalarining bo'lg'usi mutaxassisligi elektroenergetika bilan tanishtiradi, uning hozirgi jamiyatdagi o'rni, rivojlanish tarixi va ilmiy-texnika taraqqiyotiga ta'sirini o'rgatadi. Talaba bo'lg'usi mutaxassisligi bilan qanchalik qiziqqanligiga qarab, uning talabalik va muhandislik hayotiga shunchalik qiziqishi ortadi. O'quv jarayonida talaba nafaqat bo'lg'usi mutaxassisligi bo'yicha tushunchalarni o'rganadi, balki shu bilan birga oliy o'quv yurtida ishlash mahoratini ham oladi. Bu umumenergetika fanlari ichida energetikaning hamma qismlari va ularning bog'liqligi, ularda sodir bo'layotgan jarayonlar, energiyani uzatish va uning iste'moli, ishlash talablari va energetik qurilmalarni konstruktiv bajarilishi, hozirgi zamondagi holati va energetikani rivojlanish istiqbollari o'rgatuvchi fandir. Energetika insoniyat jamiyati ta'sir doirasidagi katta global tazim hisoblanadi. "Energetika" va "energetika fanlari" tushunchalari anchadan beri qo'llanib kelinadi, lekin hozirgi davrda ularga jamlanadigan fikr tugallangan deb hisoblash to'g'ri emas. Energetika yoki energetik tizim tushunchasi ostida energiya manbalarining barcha turlarini olish, o'zgartirish, taqsimlash va xalq xo'jaligida ishlatish uchun tuzilgan tabiiy va sun'iy (inson tomonidan yaratilgan) tizimlar birligini tushuniladi. Energetika insoniyat hayotida katta o'rin egallaydi. Uning rivojlanish darajasi, jamiyat ishlab chiqarish kuchlari va ilmiy-texnika taraqqiyoti darajasini belgilaydi. Hozirgi zamonda energetikaning o'rni beqiyos va energetikasiz zamonaviy hayotni tasavvur etish qiyin. Energetikaning uch jihati. Energetikani hozirgi ko'rinishda va undan ham rivojlangan ko'rinishlarida uchala tomondan